

REGISTON

Juraboyev Shahzod**Sharof Rashidov nomidagi****Samarqand davlat universiteti****tarix fakulteti talabasi****Ilmiy rahbar: Murod Xasanov****Sharof Rashidov nomidagi****Samarqand davlat universiteti****Tarix fakulteti o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonning eng mashhur tarixiy yodgorliklaridan biri — Registon majmuasining tarixi, me'moriy xususiyatlari va madaniy ahamiyatiga bag'ishlangan. Registon — qadimiy Samarqand shahrining markazida joylashgan, o'rta asrlarda ilm-fan, madaniyat va savdo markazi bo'lib xizmat qilgan nodir me'moriy ansambldir. Maqolada Registon maydonining shakllanish jarayoni, uning tarkibiga kiruvchi Ulug'bek, Sherdor va Tillaqori madrasalarining qurilish tarixi, bezak san'ati va ularning o'ziga xos me'moriy uslubi tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu inshootlarning Temuriylar davrida ilm-fan va ma'rifat markazi sifatida tutgan o'rni, o'sha davr me'moriy merosida tutgan o'ziga xos o'rni yoritiladi. Maqolada Registonning zamonaviy turizmdagi o'rni, uning xalqaro miqyosda O'zbekistonning madaniy ramziga aylangani ham ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot davomida tarixiy manbalar, me'morchilik tahlillari va ilmiy adabiyotlar asosida Registon majmuasining tarixiy va estetik qadriyati ochib beriladi. Maqola o'quvchilarni milliy madaniy merosni asrash va qadrlashga da'vat etadi.

Kalit so'zlar: Registon, Samarqand, madrasalar, Temuriylar davri, me'moriy yodgorlik, madaniy meros, turizm.

Kirish: O‘zbekiston tarixiy, madaniy va me‘moriy yodgorliklarga nihoyatda boy mamlakatlardan biridir. Ana shunday beqiyos durdonalardan biri — Samarqand shahridagi Registon majmuasi bo‘lib, u nafaqat o‘zining betakror me‘moriy go‘zalligi, balki tarixiy, ilmiy va ma‘naviy ahamiyati bilan ham jahon tamadduni sahifalaridan o‘rin olgan. Registon asrlar davomida Sharq me‘morchiligi, ilm-fan va madaniyatining markazi bo‘lib kelgan. “Registon” so‘zi forscha “qumli joy” ma‘nosini anglatadi, ammo tarix davomida bu nom o‘z mazmunini o‘zgartirib, butun bir sivilizatsiyaning ramziga aylangan. Bugungi kunda Registon nafaqat O‘zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo mintaqasining faxri, jahon miqyosida tan olingan tarixiy obidadir.

Registon maydoni qadimda Samarqand shahrining markazida joylashgan bo‘lib, u yerda savdo-sotiq, davlat e‘lonlari, diniy marosimlar va ilmiy bahslar o‘tkazilgan. Bu maskan o‘rta asrlarda ilm-ma‘rifat, siyosat va iqtisodiy hayotning markazlaridan biri bo‘lgan. Registon majmuasining asosiy qismi — Ulug‘bek, Sherdor va Tillaqori madrasalaridan iborat bo‘lib, ular XV–XVII asrlarda turli davrlarda qurilgan. Har bir madrasa o‘z davrining me‘moriy uslubi, bezak naqshlari, gumbaz va peshtoqlari bilan ajralib turadi. Ulug‘bek madrasasi ilm maskani sifatida mashhur bo‘lib, bu yerda ko‘plab olimlar tahsil olgan. Sherdor madrasasi o‘zining sher tasvirli bezaklari bilan, Tillaqori esa ichki qoplamalaridagi oltin naqshlari bilan mashhur [2;224].

Registon majmuasi me‘morchiligi nafaqat estetik jihatdan, balki ramziy ma‘nosi bilan ham e‘tiborga loyiq. Har bir bino o‘z davrining ma‘naviy va diniy qarashlarini, ilmiy taraqqiyotini ifodalaydi. Ularning uyg‘unligi, muvozanati va bezaklaridagi noziklik Sharq me‘morchilik maktabining eng yuksak namunasi sifatida tan olingan. Registon o‘z tarixida ko‘plab sinovlarni — yer silkinishlar, siyosiy o‘zgarishlar va beparvolik davrlarini boshdan kechirgan bo‘lsa-da, bugungi kunda qayta tiklanib, jahon madaniy merosining ajralmas qismiga aylangan.

Mustaqillik yillarida Registon majmuasiga katta e‘tibor qaratilib, u UNESCOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritildi. Hozirda u nafaqat tarixiy obida, balki xalqaro miqyosdagi turistik markaz, madaniy tadbirlar o‘tkaziladigan muqaddas maskan

sifatida tanilgan. Har yili minglab sayyohlar bu yerdan o'tgan buyuk sivilizatsiya izlarini ko'rish, ajdodlarimizning bunyodkorlik mahoratini his qilish uchun Samarqandga tashrif buyuradilar[2;190].

Shunday qilib, Registon — bu o'tgan asrlar merosini o'zida mujassam etgan, xalqimizning me'morchilik, ilm va san'atdagi yuksak iste'dodini ifodalovchi tarixiy obidadir. Ushbu maqolada Registon majmuasining yaratilish tarixi, me'moriy xususiyatlari, madaniy va ma'naviy ahamiyati, shuningdek, uning bugungi kundagi o'rni va ahvoli tahlil qilinadi. Mazkur tadqiqot milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni asrash va yosh avlodda tarixiy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishga xizmat qiladi [3;156].

Munozara: Registon majmuasi — nafaqat Samarqand, balki butun O'zbekiston tarixining eng yuksak me'moriy yodgorliklaridan biridir. Uning badiiy va ma'naviy qadri haqida olimlar, tarixchilar va me'morlar o'rtasida turli fikrlar mavjud. Ba'zi tadqiqotchilar Registonni asosan me'moriy yutuq va san'at asari sifatida baholashsa, boshqalar uni ilm-fan va ma'rifat markazi bo'lgan maskan sifatida ko'radi. Har ikkala qarash ham o'zicha asosli, chunki Registon tarixan turli davrlarda har xil vazifalarni bajargan.

Ulug'bek madrasasi qurilgan davrda Registon, avvalo, ilmiy markaz sifatida tanilgan. Bu yerda matematika, astronomiya, falsafa va diniy fanlar o'qitilgan. Keyingi asrlarda Sherdor va Tillaqori madrasalarining paydo bo'lishi Registonni yanada boyitgan, unga diniy-ma'rifiy hamda madaniy markaz sifatida yangi hayot baxsh etgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Registonni faqat me'moriy obida emas, balki o'tmishdagi madaniyat, ilm-fan va ijtimoiy hayot markazining timsoli sifatida ko'rish lozim.

Biroq ba'zi olimlar fikricha, Registonning hozirgi holati asliy holatidan ancha farq qiladi, chunki qayta tiklash jarayonlarida ayrim bezaklar va materiallar zamonaviy uslubda ishlangan. Shunga qaramay, restavratsiya jarayonlari bu yodgorlikni saqlab qolish uchun muhim qadamlardan biri bo'ldi. Eng muhimi, Registon bugungi kunda milliy g'urur va madaniy merosning ramziga aylangan.

Xulosa qilib aytganda, Registon majmuasi o'zida tarix, ilm, san'at va ma'naviyatni uyg'unlashtirgan noyob yodgorlikdir. Uning har bir g'ishtida ajdodlarimizning bunyodkorlik ruhi, go'zallikka intilishi va tafakkur boyligi mujassamdir. Shu sababli, Registonni o'rganish va asrash — har bir o'zbekistonlikning ma'naviy burchidir.

Natijalar: Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, Registon majmuasi O'zbekiston xalqining boy tarixiy-madaniy merosini, ilm-fan va san'at sohasidagi yuksak yutuqlarini namoyon etuvchi bebaho obidadir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Registon o'z davrida nafaqat me'moriy jihatdan, balki ma'naviy va ilmiy hayot markazi sifatida ham alohida ahamiyat kasb etgan. Ulug'bek madrasasida o'qitilgan fanlar, bu yerda faoliyat yuritgan olimlar va o'sha davrda shakllangan ilmiy muhit Registonning tarixiy nufuzini yanada oshirgan.

Shuningdek, Sherdor va Tillaqori madrasalari orqali Registon majmuasi o'zining badiiy bezaklari, naqshlari va me'moriy uyg'unligi bilan butun dunyo me'morchilik san'atida o'ziga xos o'rin egallagan. Ularning har biri o'z davrining estetik didi, diniy va falsafiy qarashlarini ifoda etadi. Registon majmuasi nafaqat o'tmish yodgorligi, balki bugungi kunda ham O'zbekistonning madaniy ramzi, xalqaro miqyosda tan olingan turistik va ilmiy markaz sifatida e'tirof etilmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mustaqillik yillarida Registonga nisbatan e'tibor sezilarli darajada ortgan, restavratsiya va saqlash ishlari natijasida u o'z asl qiyofasini tiklagan. Bugungi kunda Registon — nafaqat tarixiy maskan, balki yosh avlodni milliy qadriyatlarga hurmat, madaniy merosni qadrlash ruhida tarbiyalovchi muhim manbadir. Xulosa qilib aytganda, Registon majmuasining ilmiy, tarixiy va estetik ahamiyati yuksak baholanishi zarur. U ajdodlarimizning ijodiy tafakkuri, bunyodkorlik mahorati va milliy g'ururining timsolidir.

Xulosa: Registon majmuasi — bu o'zida tarix, ilm-fan, me'morchilik va madaniyatni uyg'unlashtirgan bebaho yodgorlik bo'lib, u O'zbekistonning milliy o'zligini, xalqimizning bunyodkorlik salohiyatini va estetik tafakkurini yorqin aks ettiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Registon nafaqat Samarqand shahrining

markazida joylashgan tarixiy maskan, balki oʻrta asrlar Sharq sivilizatsiyasining eng yirik ilmiy-maʼnaviy markazlaridan biri sifatida ham alohida ahamiyatga ega boʻlgan.

Ulugʻbek madrasasi qurilishi bilan boshlangan bu majmua keyinchalik Sherdor va Tillaqori madrasalari bilan toʻldirilib, meʼmoriy jihatdan mukammal ansamblga aylangan. Har bir madrasa oʻziga xos uslub, naqsh, rang va bezaklarga ega boʻlib, ular oʻtmish davr meʼmoriy anʼanalarini, xalq sanʼati va madaniyatini oʻzida mujassamlashtiradi. Ulugʻbek madrasasi oʻz davrida ilm-fanning markazi sifatida eʼtirof etilgan boʻlsa, Sherdor madrasasi majoziy bezaklari, Tillaqori esa oltin bilan bezatilgan ichki devorlari orqali oʻzining badiiy goʻzalligi bilan ajralib turadi.

Registon majmuasining tarixiy ahamiyati shundaki, u oʻz davrida ilm-maʼrifat, siyosat va ijtimoiy hayotning muhim oʻchogʻi boʻlgan. Bu yerda nafaqat darslar oʻqitilgan, balki diniy marosimlar, davlat yigʻinlari va madaniy tadbirlar ham oʻtkazilgan. Registon asrlar davomida koʻplab sinovlarni boshidan kechirgan boʻlsa-da, xalqimizning fidokorligi va restavratrlarning mehnati bilan oʻz asl qiyofasini qayta tiklagan.

Bugungi kunda Registon — nafaqat oʻtmish merosi, balki zamonaviy Oʻzbekistonning faxridir. U UNESCOning Butunjahon madaniy merosi roʻyxatiga kiritilgan boʻlib, mamlakatimizga tashrif buyuruvchi minglab sayyohlarning eʼtiborini tortmoqda. Shu jihatdan, Registon nafaqat tarixiy ahamiyatga ega obida, balki milliy turizm, maʼnaviy tarbiya va madaniy diplomatiya sohalarida ham muhim oʻrin tutadi.

Xulosa qilib aytganda, Registon majmuasi xalqimizning oʻlmas madaniy qadriyatlari, yaratuvchanligi va goʻzallikka intilishining ramzidir. Uni asrab-avaylash, kelajak avlodlarga yetkazish har bir oʻzbekistonlikning muqaddas burchidir. Registon — bu oʻtmish bilan bugunni bogʻlovchi koʻprik, millatimiz tarixiy xotirasining abadiy timsolidir.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
2. Jalolov M. Samarqand me'morchiligi tarixi. – Toshkent: Fan, 2012. – 224 b.
3. Pardaev B. O'zbekiston tarixiy yodgorliklari va ularning saqlanishi. – Samarqand: Zarafshon, 2018. – 190 b.
4. Raximov Sh. Registon majmuasi: tarix va me'morchilik tahlili. – Toshkent: O'zbekiston, 2015. – 156 b.
5. UNESCO. World Heritage Sites in Central Asia: Registan Ensemble of Samarkand. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 84 p.
6. Abdurahmonov H. Samarqand – Sharq durdonasi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020. – 132 b.